

זשאַק גראָבער : פּאַריזער טרובאַדור

© D. R.

1

מיט אַ פֿאַר חדשים¹ צוריק האָט די ייִדיש-וועלט געליטן אַ גרויסע אַבדה² : ס'איז געשטאַרבן זשאַק גראָבער, דער באַליבטער פּאַריזער זינגער און מחבר³ פֿון ייִדישע לידער. צום באַדויערן האָט ער נישט דערלעבט דאָס דערשניטן⁴ פֿון זיין בוך טשידיבוים⁵, אַרויסגעגעבן אין יוני פֿון דער מעדעם-ביבליאָטעק.

זשאַק גראָבער איז געווען אַן אויסנעמיקע⁶ פּערזענלעכקייט, אַ יוצא-מנהל⁷ אין זיין דור⁸ – אַ יונגער פּאַעט וואָס שרייבט לידער אויף ייִדיש, און וואָס פֿאַר אַ לידער ! נישט וועגן שטעטל און בולבעס און ייִדישע מאַמעס, נאָר וועגן פּערעסטרואַקע, אַל קאַפּאַן צי פֿרומע „ביטניקס“. ער האָט אָנגעשריבן ווערטער און מוזיק צו צענדליקער⁹ ליבעלידער, קינדער-לידער, הומאַריסטישע און פּאַליטישע לידער, פֿון „ראַפּ“ ביז חסידישע ניגונים¹⁰.

אַ לעבן אין מוזיק

ער איז געבוירן געוואָרן אין פּאַריז אין 1951. זיינע טאַטע-מאַמע זיינען אָנגעקומען קיין פֿראַנקרײַך פֿון פּוילן נאָך דער מלחמה¹¹. צווישן זיך פֿלעגן זיי רעדן ייִדיש און פֿראַנצויזיש. דער טאַטע, וואָס איז געווען אַ שניידער, פֿלעגט זינגען ביי דער אַרבעט און דער קליינער זשאַק איז אויפֿגעוואַקסן אין אַ שטוב פֿול מיט ייִדישע לידער. פֿון קינדווייז אָן האָט ער ליב געהאַט צו זינגען און אַרויסצוטרעטן¹² פֿאַר אָן עולם¹³. ווי ביי אַ סך ייִדישע קינדער אין פֿראַנקרײַך נאָך דער מלחמה איז זיין באַצײַונג¹⁴ צו ייִדיש נישט געווען קיין פשוטע¹⁵. פֿון איין זייט איז עס געווען אַ היימישע שפּראַך, פֿון דער אַנדערער – די שפּראַך פֿונעם חורבן¹⁶, פֿון די אומגעקומענע¹⁷. זינגען אויף ייִדיש, צו ערשט טראַדיציאָנעלע לידער, האָט ער אָנגעהויבן סוף¹⁸ זיבעציקער יאָרן. אין יענער צייט האָט זיך אַנטוויקלט אַ נייער אינטערעס אין ייִדיש און ייִדישער קולטור. אין די יאָרן 1980 האָט גראָבער גענומען זיך באַטייליקן¹⁹ אין ייִדישע מוזיק-פֿעסטיוואַלן אין פֿראַנקרײַך און אין אויסלאַנד. ער האָט זיך באַקענט

מיט דער באַרימטער ייִדיש-זינגערין שַׁרָה גאַרבי²⁰, וואָס האָט אויף אים געהאַט אַ גרויסע השפּעה²¹. ער האָט רעגיסטרירט עטלעכע לידער אויף די טאַשמעס²², „די גאַלדענע פּאַווע“ און „די שטימען פֿון געטאַ“, ווי אויך אַן אייגענע טאַשמע, „אַנדערע ייִדישע לידער“. אַחוץ²³ ייִדיש און פֿראַנצויזיש פֿלעגט ער אויך זינגען אויף רוסיש, אַ שפּראַך וואָס ער האָט שטודירט און געלערנט²⁴.

ייִדישע לידער האָט ער אָנגעהויבן צו שרייבן ווי אַ מין פֿאַרוויילונג²⁵. נאָר שפּעטער האָט ער פֿאַרשטאַנען אַז די סיבה²⁶ איז אַ טיפֿערע²⁷ : ווייטער צו פֿירן די טראַדיציע פֿונעם ייִדישן ליד, אַפּוואַרפֿן²⁸ דעם סענטימענטאַליזם און דערווייטערן דעם שאַטן פֿונעם חורבן. גראָבערס לידער דערשטינען²⁹ מיט זייער פֿרישקייט, הומאַר און אומדערוואַרטע³⁰ אַסאַציאַציעס פֿון ווערטער און אימאַזשן. זיין

[סוף זייט 2]

1. KHADOSHIM mois/months 2. AVEYDE perte/loss 3. MEKHABER auteur/author 4. publication 5. Tshiriboyrn, Bibliothèque Medem, 2006 6. exceptionnel/exceptional 7. YOYTSE-MINAKLA'L cas particulier/exception 8. DOR génération 9. dizaines de/lots of (lit. "tens" of) 10. KHSI'DISHE NIGUNIM mélodies hassidiques/Hasidic melodies 11. MILKHOME guerre/war 12. se produire/perform 13. OYLEM public/audience 14. rapport/relationship 15. PO'SHETE simple 16. KHURBM Shoah 17. ceux qui ont péri/the dead 18. SOF fin/end 19. participer/take part 20. Sarah Gorby 21. HASPHOE influence 22. cassettes 23. AKHU'Ts à part/aside from 24. enseigné/taught 25. sorte d'amusement/a kind of amusement 26. SIBE raison/reason 27. plus profond/deeper 28. rejeter/reject 29. surprénent/surprise 30. inattendus/unexpected

אַ ציטער' פֿאַר אַ לען²

פֿון זשאַק גראַבער

איך וועל אַרויפֿגיין אויף דער בינע³
מיט מיין באַווסטער זוי'רער מינע⁴
און וועל זיך דאַרטן נעמען דרייען,
ס'מוז אַ פֿאַיאַק⁵ עפעס דערפֿרייען.
נאָר איר וועט קוקן אויף דער מינע
וואָס גרויערט דאַרטן אויף דער בינע
און איר וועט שרײַען: „אַפּ, אַפּ, אַפּ!
אַראַפּ אַן עול פֿון קאַפּ!“⁷.

צי קען אַ פֿאַיאַצל אַ טראַפּ⁸
ציען דעם עולם⁹ פֿאַרן צאַפּ?

ער וועט נאָר בלייבן אַן אַ שינוי¹⁰
און גאָר באַהאַלטן פעס¹¹ און שינאה¹²
און דרייען וועט מיט דער נשמה¹³
מיט אַזאַ רינפֿל¹⁴, אַזאַ גומע¹⁵,
און איר וועט וויינען מיט דעם וויינער,
וואָס גרויערט דאַרטן איין און איינער,
איר וועט זיך וויילן¹⁶ גוט און שיין
„אַראַפּ פֿון האַרץ אַ שטיין!“

ווי ס'קען אַ פֿאַיאַצל אַ טראַפּ
אַרויפֿלייגן אויף אייך זיין קאַפּ!

ער וועט נאָך בלייבן בלאַס און שיפור¹⁷
און איר וועט ריטן פֿון אים שטיקער¹⁸
און וואַרפֿן וועט איר אויף אים שטיינער,
ווייל ער איז גאַרניט, ער איז קיינער.
און מיט רחמנות¹⁹ און מיט קינאה²⁰
וועט איר שוין לאַכן פֿון זיין מינע
און פֿאַר איר ציטערן פֿון שרעק!
„וואָס נאָך איז דאָ דער צוועק²¹?“

1. frisson/tremble 2. LETS clown
3. scène/stage 4. mine renfrognée/sour
expression 5. clown 6. ווערב געשאַפֿן פֿונעם
ווערב געשאַפֿן פֿונעם 7. ... OL ... libéré d'un
fardeau/freed from a burden ; référence
à la chanson de M. Gebirtig/allusion to
M. Gebirtig's song : דריי טעכטערלעך :
8. nigaud/fool 9. OYLEM le public/audi-
ence 10. shine changement/change
11. KAAS colère/anger 12. SINE haine/hat-
red 13. NESHOME âme/soul 14. cerceau/
hoop 15. (en) caoutchouc/(made of) rub-
ber 16. s'amuser/have fun 17. shiker
ivre/drunck 18. mettre en pièces/tear him
apart 19. RAKHMONES pitié/pity 20. KINE
jalousie/jealousy 21. but, utilité/purpose,
use.

אויבן פֿון רעכטס צו לינקס : סילווי סיוואַן, זשאַן
גאַלדגעוויכט און מישעל טויבער אויפֿן אַוונט
לכבוד זשאַק גראַבער. אונטן : מאַרט
דעראַזיער © D. R.

„ביי דער ייִדיש־אַרבעט, היינט“⁴⁵. ער האָט
דאַרטן געהאַלטן אַ רעפֿעראַט „צו ייִדיש
דורכן ליד“, וווּ ער רעדט וועגן איבערגעבן
ייִדיש אין אונדזער צייט. ער באַשרייבט זיין
אייגענעם שאַפֿונג־פֿראַצעס און דאָס
פֿאַרגעניגן (און אויך די שוועריקייטן) פֿון
שאַפֿן אַ נייעם צווייג⁴⁶ אויפֿן בוים פֿון ייִדישן
ליד.

דעם 18טן יוני האָט מען אין דעם פֿאַריזער
ייִדיש־צענטער פֿייערלעך אָפּגעמערקט⁴⁷ דאָס
דערשיינען פֿון גראַבערס בוך. עס האָבן זיך
דערביי באַטייליקט זינע פֿריינד און נאָענטע,
ווי אויך אַ סך פֿון די וואָס פֿלעגן מיט אים
זינגען אויף קאַנצערטן און אין די כאַרן וואָס
ער האָט מיט זיי אָנגעפֿירט.

31. ... HOMEN-TASHN... grignote des homen-tashn au pavot/gnaws homen-tashn with
poppy seeds 32. Ach ja, und was ist los ? Qu'est-ce qui ne va pas ?/What is the matter?
33. MEYVN expert 34. BATAMTE savoureux/savory 35. faire du bruit/make noise 36. ...
LOshN Yiddish 37. pont/bridge 38. SHURES vers/lines 39. rapveille-toi (jeu de mots khAP/
rap)/wake up (pun on khAP and rap) 40. prononcer/pronounce kish 41. It was softer
than a doe's back 42. It was harder than a wasp's sting 43. tirer/draw 44. LETS clown
45. voir actes du colloque/see proceedings of symposium *La Culture yiddish aujourd'hui*,
Bibliothèque Medem, 2004 46. branche/branch 47. célébré/marked.

„אַל קאַפּאַן“ (וואָס איז
געקומען פֿון רומעניע
אַנשטאַט פֿון איטאַליע) זיצט
אין אַ סאַלון און „גריזשעט
המ־טאַשן מיט מאַן“³¹. אין
אַן אַנדער ליד הערט מען אַ
ייִדיש־דייטשישן שמועס

צווישן דאָקטאָר פֿרויד און אַ פֿאַציענט – „אַך,
יאַ, אונד וואָס איסט לאָס?³² עס וואַקסט מיר
אַ נעוואַרז!³³ גראַבער איז טאַקע אַ מבין³³
אויף פֿילשפּראַכיקע שפּילערייען, באַטעמעטע³⁴
איבערגאַנגען צווישן וועלטן און קולטורן. אין
איינעם פֿון זיינע ערשטע לידער, „שפּראַכן“,
זינגט ער :

די שפּראַכן הייבן אַן צו רוישן³⁵,
צווישן די ווערטער גייט אַ קריג :
רוסיש, פֿראַנצייזיש, מאַמע־לשון³⁶!
ווי לייגט מען צווישן זיי אַ בריק³⁷?

אַ שפּראַכן־שפּילער

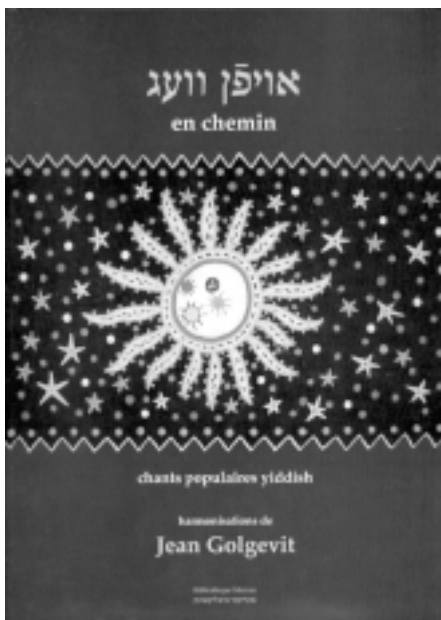
אין אַ סך לידער מישט ער צונויף ייִדישע און
פֿראַנצייזישע שורות³⁸, ווי צום ביישפּיל אין
זיין „ראַפּ זיך אויף“³⁹ :

געגעבן האָבן איר אַ קוש⁴⁰,
C'était plus doux qu'le dos d'une biche !⁴¹
געגעבן האָט זי מיר צוויי קלעפּ,
C'était plus dur qu'le dard d'une guêpe !⁴²

אינספּיראַציע פֿלעגט גראַבער שעפֿן⁴³ פֿונעם
טאַגטעגלעכן לעבן, ווי אויך פֿון די
טראַדיציאָנעלע ייִדישע לידער. דאָס
אויטאָטעמאַטישע ליד „אַ ציטער פֿאַר אַ
ליץ“⁴⁴ (זע אַנטקעגן) איז געשאַפֿן געוואָרן ווי
אַ היימאַרבעט וועגן פֿראַנאַמען אין די צייטן
ווען גראַבער איז געגאַנגען אויף ייִדיש־
לעקציעס ; גלייכצייטיק ניצט ער אָבער
דאַרטן אַ מאַטיוו פֿון געבירטיגס אַ באַקאַנט
ליד „דריי טעכטערלעך“.

אין יאָר 2000 האָט זשאַק גראַבער אַנטייל
גענומען אין אַן אינטערנאַציאָנאַלן סימפּאָזיום

אויפן וועג פון זשאן גאלדגעוויכט¹

דעם 20סטן מיי 2006 האָט מען אין דער מעדעם־ביבליאָטעק געפֿינעט דאָס אַרויסגעבן דאָס בוך *אויפן וועג*, אַ זאַמלונג ייִדישע לידער האַרמאָניזירט דורך זשאַן גאַלדגעוויכט. עטלעכע פֿון זיי האָט געזונגען דער טריאַ „איזאַזשאַאַן²¹“, וואָס האָט שוין געהאַט רעגיסטרירט אַ קאָמפּאַקט־לפֿאַן *אויפן וועג*, מיט לידער פֿונעם בוך.

טעם־טעם : איר האָט דורכגעמאַכט אַ קלאַסישע אויסבילדונג אין דער פֿאַריזער נאַרמאַלשול פֿאַר מוזיק¹⁷, וווּ איר האָט געקראָגן די ערשטע פרעמיע פֿאַרן פֿידל¹⁸. צי האָט איר זיך שוין דעמאָלט פֿאַרנומען מיט ייִדישער מוזיק ?

זש. ג. : ייִדישע לידער האָב איך געהערט בלויז אין דער היים. איך בין דורכגעדרונגען¹⁹ מיט די לידער וואָס מײַן מאַמע פֿלעגט זינגען. זי האָט לאַנגע יאָרן געזונגען אינעם פֿאַריזער פֿאַלקסכאָר²⁰. ביזן היינטיקן טאַג, צו 94 יאָר, האָט זי נאָך אַלץ אַ שיינע שטימע !

טעם־טעם : ווי זײַט איר אַריבער פֿון פֿידל אויף כאַרגעזאַנג ?

זש. ג. : נאָך דער מלחמה²¹ איז פֿידל געווען מײַן בעסטער אויסדרוק־מיטל – בעסער אַפֿילו²² ווי די שפּראַך. נאָר איך האָב

געשטאַמט פֿון אַן אַרעמער היים און אין יענער צײַט וואָלט איך קײַן מאָל ניט געקענט מאַכן קײַן קאַריערע ווי אַ קאַנצערט־מוזיקער. בין איך געוואָרן אַ לערער. באַלד אָבער האָב איך פֿאַרשאַטאַנען אַז דאָס לערנען מוזיק אין די שולן איז גאָר עליטיסטיש. האָב איך אויסגעקליבן כאַרגעזאַנג, וואָס איז דעמאָקראַטיש און צוגענגלעך²³ פֿאַר יעדן איינעם.

טעם־טעם : וואָס איז דאָס ערשטע ליד וואָס איר האָט האַרמאָניזירט ?

זש. ג. : דאָס איז געווען די מוזיק פֿונעם פֿילם *נאַכט און נעפֿל*²⁴. ס'איז אַפֿשר²⁵ ניט געווען דאָס סאַמע ערשטע²⁶, נאָר ס'איז געווען פֿאַר מיר דאָס וויכטיקסטע. דאָס האָט צוגעטראָגן²⁷ צום אויפֿבלי פֿון כאַרגעזאַנג אין ברעטאַניע.

זשאַן גאַלדגעוויכט איז אַ מוזיקער און אַ כאַר־דיריגענט⁴. אין זײַן לאַנגער קאַריערע האָט ער געאַרבעט מיט זייער פֿאַרשיידענע זשאַנערס – קלאַסישע, מאָדערנע און פֿאַלקסטימלעכע ווערק : אַפֿערע־מוזיק, ייִנגלידער פֿון טעאַדאָראַקיס און פֿאַבלאַ נערוואַ, אָדער „די מגילות־לידער“⁵ פֿון פיער שאַלע צו די טעקסטן פֿון גראַדאָווסקי. אַ כאַריזמאַטישער פּעדאַגאָג, האָט ער אויסגעבילדט⁶ אַ סך כאַר־אַנפֿירער און האָט געשפּילט אַ וויכטיקע ראָלע אינעם אויפֿבלי⁷ פֿון דער כאַרמוזיק אין פֿראַנקרײַך. *דער ייִדישער טעם־טעם* האָט אים געשטעלט אַ פֿאַר פֿראַגעס.

טעם־טעם : אויף דער הילע⁸ פֿונעם בוך און פֿונעם קאָמפּאַקט־לפֿאַן זעט מען אַ שיינעם אויסגענייט⁹ : אַ גרויסע זון וואָס נעמט אַרום קליינע זונען אין פֿאַרשיידענע קאָלירן, אייער טאַטנס אַ ווערק. צי קען מען זאָגן אַז איר זײַט אויך אַ מין העפֿטער¹⁰ – וואָס נײַט מיט קלאַנגען, און אַז די הילע איז אַ מין וויזיע פֿון אַ כאַר ?

זשאַן גאַלדגעוויכט : איך דאַנק אייך פֿאַרן קאָמפּלימענט – דאָס פֿאַרגלייכן מיך מיט מײַן טאַטן דערפֿרייט מיך זייער. ס'איז אמת¹¹ אַז איך האָב ליב דאָס צונויפֿלעכטן אַ סך שטימען. די הנאה¹² פֿון אַ כאַר־דיריגענט איז צו זינגען דורך די מײַלער פֿון די כאַריסטן. איך האָב ליב אַז יעדער איינער זאָל זיך אויסדריקן¹³ אין גאַנצן. דאָס גיט אַ רייכע האַרמאָניע. דער עיקר¹⁴ איז צו געפֿינען אַ גלייכגעוויכט¹⁵ צווישן דעם יחיד¹⁶ און דער גרופּע.

מיר האָבן עס געזונגען מיט דריי הונדערט כאַריסטן אין 1965 אין ברעסט, אין אַ גרויסן אַנגעפּאַקטן²⁸ ספּאַרטזאַל. ס'איז געווען באמת²⁹ אַ רירנדיקער³⁰ מאָמענט – אַ סך מענטשן האָבן געוויינט.

טעם־טעם : איר האָט געאַרבעט איבער לידער פֿון פֿאַרשיידענע ערטער – ברעטאַניע, טשילי, גריכנלאַנד, רוסלאַנד ... אין זיי אַלע רעדט זיך וועגן פֿאַלק, אידענטיטעט, שווערע צײַטן, האַפֿענונג, ווידערשטאַנד³¹. צי דאַרפֿט איר דווקא³² אַזעלכע טעמעס אויף צו אינספּירירן אייער מוזיק ?

זש. ג. : איך באַדאַרף באַזינגען דאָס פֿאַלק, איך האָב נײַטיק³³ ווערק אין וועלכע די כאַריסטן קענען געפֿינען אַן אַפּשפּיגלונג³⁴ פֿון זייער אייגן לעבן, מיט זייערע חלומות³⁵ און האַפֿענונגען. פֿאַר מיר איז די מוזיק די העכסטע קונסטפֿאַרעם וואָס קען פֿאַרשטאַרקן דעם אינערלעכן לעבנס־פּוח³⁶.

טעם־טעם : אַריינגערעכנט דאָס ייִדישע ליד ?

זש. ג. : יאָ, אַוואַדאי³⁷ – דאָס ייִדישע ליד איז ווי אַ רויטער פֿאַדעם³⁸ וואָס איז אַדורך די געשיכטע און האָט אויפֿגעהאַלטן דאָס פֿאַלק צו להכעיס³⁹ אַלע זײַנע אומגליקן. **טעם־טעם :** אַ שיינעם דאַנק פֿאַרן באַלערנדיקן שמועס.

3

1. Jean Golgevit 2. Isajoan 3. C.D. 4. chef de chœur/choral director 5. MEGILES... *Le Chant des rouleaux* de/by Pierre Cholley 6. formé/trained 7. renouveau/flowering 8. couverture/cover 9. broderie/embroidery 10. brodeur/embroiderer 11. EMES vrai/true 12. HANOE plaisir/pleasure 13. s'exprime/express himself 14. ... IKER le principal/the main thing 15. équilibre/balance 16. YOKHED individu/individual 17. École normale de musique, Paris 18. violon/violin 19. imprégné/permeated 20. Chorale populaire juive de Paris/Jewish People's Chorale, Paris 21. MILKHOME guerre/war 22. AFILE même/even 23. accessible 24. *Nuit et Brouillard/Night and Fog* de/by Alain Resnais, 1956 25. EFsher peut-être/perhaps 26. le tout premier/the very first 27. a contribué/contributed 28. bondé/packed 29. BEEMES vraiment/truly 30. émouvant/moving 31. résistance 32. DAFKE justement/just 33. il me faut/I need 34. reflet/reflection 35. KHALOYMES rêves/dreams 36. ...-KOYEK force vitale/life force 37. AVADE bien sûr/of course 38. fil conducteur/continuous thread 39. TSULEHAKHES en dépit de/in spite of.

יוסף פאפיערניקאָוו

יוסף פאפיערניקאָוו,
„מיין ברענענדיקער
שטאָם“, תל-אביב,
פארלאַג „אַליין“,
1945.

וועגן שרייבער וואָס ער האָט געקענט, *דיימישע און נאָענטע* (1958) און אַ באַנד איבערזעצונגען פֿונעם רוסישן פּאָעט סערגיי יעסענין. ער האָט אַליין אָנגעשריבן די מוזיק צו עטלעכע פֿון זיינע לידער, ווי דאָס באַרימטע „זאָל זיין“.

אַ טייל פֿון זיינע שאַפֿונגען האָט מען איבערגעזעצט אויף עברית²⁸. כאָטש אַלע פֿלעגן אים אָפּגעבן פֿבֿוד²⁹, איז ער אַ גאַנץ לעבן געבליבן גאַר אַן איינזאַמער³⁰ מענטש און דעם דאָזיקן טרויער שפּירט מען אין זיין פּאָעזיע.

1. YOYSEF 2. MEKHABER auteur/author 3. MISHPOKHE famille/family
4. KHEYDER école traditionnelle juive/traditional Jewish school 5. Lycée/secondary school 6. KHAZAN chantre/cantor 7. GERSHON
8. GEKHOLEMT rêvé/dreamed 9. KHALUTS pionnier/pioneer
10. ERETS-YISROEL terre d'Israël/Land of Israel 11. membre/member
12. TSIENTISTISHER sioniste/Zionist 13. POYLE-TSIEN Sionistes travailleurs/Labor Zionists 14. bien que/although 15. souffert/suffered
16. ... IKER surtout/mainly 17. solitude/loneliness 18. YOKHED individu/individual 19. relations 20. déception/disappointment
21. comme d'autres pays/like other countries 22. jeu de lumière et d'ombre/play of light and shadow 23. tronc, souche/stem, trunk, origin 24. MILKHOME guerre/war 25. KHURBM Shoah
26. MOYSHLEKH 27. SHLOYMELEKH 28. IVRIT hébreu moderne/modern Hebrew 29. KOVED honneur/honor 30. solitaire/lonely.

זאָל זיין

פֿון יוסף פּאָפּיערניקאָוו

זאָל זיין, אַז איך בוי אין דער לופֿט מיניע שלעסער²,
זאָל זיין, אַז מיין גאָט איז אין גאַנצן ניטאָ,
אין טרוים איז מיר העלער, אין טרוים איז מיר בעסער,
אין חלום³ דער הימל איז בלויער פֿון בלאָ.

זאָל זיין, אַז כּוועל קיין מאָל צום ציל ניט דערלאַנגען⁴,
זאָל זיין, אַז מיין שיף וועט ניט קומען צום ברעג⁵,
מיר גייט ניט⁶ אין דעם, איך זאָל האָבן דערגאַנגען⁷,
מיר גייט נאָר אין גאַנג אויף אַ זוניקן וועג.

1. soit !/so be it! 2. châteaux/castles sing. שלאָס 3. KHOLEM rêve/dream 4. atteindre le but/reach the goal 5. rivage/shore 6. peu m'importe/it matters not 7. avoir abouti/to have achieved.

ס'איז פּאַראַן אַזעלכע לידער וואָס מע זינגט זיי אָפּט און מע געפינט זיי אין אַלע אַנטאָלאָגיעס אָבער וועגן דעם מחבר² ווייס מען זייער ווייניק. אַזאַ ליד איז „זאָל זיין“ פֿון יוסף פּאָפּיערניקאָוו.

יוסף פּאָפּיערניקאָוו איז געבוירן געוואָרן אין 1899 אין וואַרשע אין אַן אַרעמער משפּחה³, זיך געלערנט אין חדר⁴ און אַ ביסל אין אַ רוסישער גימנאַזיע⁵, נאָר צו 15 יאָר געמוזט פֿאַרלאָזן דאָס לערנען און גיין אַרבעטן. ווייל ער האָט געהאַט אַ שיינע שטימע האָט ער אויף אַ צייט געזונגען אין שול ביים באַרימטן חזן⁶ גרשון⁷ סיראַטאַ. גאַר יונג איז ער צוגעצויגן געוואָרן צו דער סאַציאַליסטישער אידעאָלאָגיע, נאָר אין דער זעלבער צייט געחלומט⁸ צו ווערן אַ חלוץ⁹ און אויפֿבויען אַ ניי לעבן אין אַרץ־ישׂראל¹⁰. איז ער געוואָרן אַ מיטגליד¹¹ אין דער לינקער ציוניסטישער¹² באַוועגונג, פּועלי־ציון¹³, און אין 1924 איז ער טאַקע אוועקגעפֿאַרן אין אַרץ־ישׂראל. דאָרטן האָט ער געטאָן שווערע פּיזישע אַרבעט (כאָטש¹⁴ ער איז געווען אַ קליינװוקסיקער און אַ שוואַכער) און זיין געזונט האָט געליטן¹⁵ דערפֿון. ליטעראַריש איז אים אויך געגאַנגען שווער – ווי אַ ייִדישיסט האָט ער ניט געהאַט אַזוי פֿיל ערטער וווּ ער זאָל זיך קענען דרוקן. ער האָט פֿאַרט באַוויזן אַרויסצוגעבן אַ בוך לידער, *אין זײַן לאַנד* (געדרוקט אין 1927 ניט אין אַרץ־ישׂראל נאָר אין וואַרשע). אין 1929 איז ער צוריקגעקומען אין פּוילן, געבליבן דריי יאָר, און נאָך אַ מאָל אוועק אין אַרץ־ישׂראל, וווּ ער איז שוין געבליבן ביז זיין טויט אין עלטער פֿון 92 יאָר.

אין אַרץ־ישׂראל

ער האָט די גאַנצע צייט געשריבן אויף ייִדיש און געקעמפֿט פֿאַר די רעכט פֿון דער ייִדישער שפּראַך. זיין טעמאַטיק איז געווען דער עיקר¹⁶ אַרץ־ישׂראל – אירע לאַנדשאַפֿטן און דאָס חלוצישע לעבן – נאָר אין דער זעלבער צייט האָט ער אויסגעדרוקט די לינדן און די עלנט¹⁷ פֿונעם יחיד¹⁸. ער האָט קלאָר געזען די שווערע באַצײגונגען¹⁹ צווישן מענטשן אין ישׂראל און מען פֿילט זיין אַנטװישונג²⁰ אין אַזאַ ליד ווי „מיט לענדער גלייך“²¹ (1933):

און זאָל מען זאַגן וואָס מען וויל –
דאָ ווערט אַ לאַנד מיט לענדער גלייך,
אַ לאַנד מיט ליכט און שאַטן־שפּיל²²,
אַ לאַנד פֿון אַרעם און פֿון רייך.

מיין ברענענדיקער שטאַם²³

אין די יאָרן פֿון דער מלחמה²⁴ האָט ער אַ סך געשריבן אויף דער חורבן־טעמאַטיק, ווי צום ביישפּיל דאָס ביכל *מיין ברענענדיקער שטאַם*. שוין אין 1941 שרייבט ער אַן אַ נייע ווערסיע פֿון ביאָליקס ליד „אונטער די גרינינקע ביימעלעך“ („אונטער די גרינינקע ביימעלעך שפּילן זיך משהלעך²⁶, שלמהלעך²⁷...“), אונטערן טיטל „אונטער די פּוילישע ביימעלעך“ (אונטער די פּוילישע גרינינקע ביימעלעך שפּילן זיך מער נישט קיין משהלעך, שלמהלעך...“). פּאָפּיערניקאָוו האָט אויך געשריבן דערצײלונגען, אַ באַנד עסייען

שווער צו זיין און אָנהייבער !

איר געדענקט ווען איר האָט ערשט¹ אָנגעהויבן זיך צו לערנען יידיש ? מענטשן האָבן איך געזאָגט : יידיש איז נישט קיין אמתע² שפראַך, עס האָט נישט קיין גראַמאַטיק, עס האָט נישט קיין סטרוקטור. יידיש איז נאָר אַ פּאָר שיינע לידער, עטלעכע אַלטע וויצן³ און אַ סך⁴ קאַמישע זידל-ווערטער⁵. הייבט מען אָן צו לערנען – ווי וויי ! מיט אַ מאָל⁶ פֿאַרשטייט מען אַז דאָס איז אַלץ בלאָטע⁷ ! יידיש איז יאָ אַן אמתע שפראַך. עס האָט, ווי אַלע שפראַכן, גראַמאַטיק, וואָקאַבולאַר, אויסלייג⁸, פּללים⁹ – און אויסנאַמען¹⁰ פֿון די פּללים ! ס'איז דאָ ווערבן צו קאַניגירן, אַדיעקטיוון צו דעקלינירן, סובסטאַנטיוון מיט דריי מינים¹¹, זאַצן¹² וואָס האָבן אַ באַשטימטן¹³ סדר¹⁴, און... און... פּרעפֿיקסן און קאַנווערבן¹⁵ וואָס קענען גוט פֿאַרדרייען אַ קאַפּ¹⁶. טאָ¹⁷ וואָס איז דער אונטערשייד¹⁸ צווישן אויפֿהאַלטן, אויסהאַלטן, פֿאַרהאַלטן, איבערהאַלטן און אונטערהאַלטן¹⁹ ? די גוטע נייעס איז אַז יידיש האָט נישט קיין 36 צייטן ווי פֿראַנצייזיש, קיין אַרטאָגראַפֿישע קאַמפּליקאַציעס ווי ענגליש, קיין ווערטער איין קילאָמעטער די לענג²⁰ ווי דייטש און קיין מוזיקאַלישע טענער²¹ ווי כינעזיש. נאָך אַ פּאָר יאָר לערנען קען מען דערציילן אַ מעשה²², כאַפּן אַ וויץ²³ און אָנהייבן צו געניסן פֿון²⁴ אַ רייכער ליטעראַטור וואָס ס'איז פּדאי²⁵ מען זאָל זי קענען. טאָ וואָס קען מען טאָן ? די איינציקע עצה²⁶ איז : זיך לערנען... און ווייטער לערנען²⁷... ביז מע וועט זיך אויסלערנען²⁸. ווי זאָגט דאָס ווערטל²⁹ ? – אַז גאָט וויל, שיסט אַ בעזעם³⁰ !

1. à peine/first 2. E'MESE véritable/real 3. blagues/jokes 4. ... SAKH beaucoup de/lots of 5. jurons/curses 6. soudain/all at once 7. foutaise/nonsense 8. orthographe/spelling 9. KLOLIM règles/rules, *sing.* KLAL 10. exceptions 11. MINIM genres/genders 12. phrases/sentences 13. établi/determined 14. SEYDER ordre/order 15. co-verbs (préfixes détachables)/coverbs (detachable prefixes) 16. faire perdre la boule/scramble one's brains 17. alors/so 18. différence 19. *respectivement* : maintenir, supporter, retenir, surmonter, soutenir/*respectively*: maintain, endure, detain, live through, support 20. de long/long 21. tons/tones *sing.* דער טאָן 22. MAYSE histoire/story 23. piger une blague/get a joke 24. apprécier/enjoy 25. ... KEDA'Y cela vaut la peine/it's worthwhile 26. EYTSE conseil/advice 27. continuer à/continue to 28. tout apprendre/learn everything 29. dicton/saying 30. Si Dieu veut, un balai fait feu !/If God wills it, a broom can shoot!

אַ חלום פֿון אַ יידיש-סטודענט

זאָל זיין

זאָל זיין אַז מיט מינים⁸ פֿאַרבייט איך די יוצרות⁹, זאָל זיין אַז די קאַנווערבן קומען ניט גרינג, אין טרוים רעד איך בעסער, אין טרוים שרייב איך שענער, אין חלום איז נישט ווי איך רעד, נאָר איך זינג. זאָל זיין אַז איך ראַנגל זיך¹⁰ מיט דעקלינאַציע, און גאַנץ לשון-קודש¹¹ פֿון מיין מוח¹² פֿאַרשווינדט, אין טרוים גייט עס גיכער, אין טרוים קומט עס שנעלער, די ווערטער אין חלום קומען קלאָר און געשווינד¹³. טאָ לאָמיר זיך נעמען און שטאַרקער באַמיען¹⁴, זיך פּרוּווין אויסלערנען ווי עס דאַרף נאָר צו זיין, דער טרוים קען זיך בייטן שוין באַלד אין אַן אמת¹⁵, און גאַנץ מאַמעל-לשון¹⁶ וועט אין קאַפּ מיר אַרײַן !

ריוועלע

אַ מאָל בין איך געווען אויף אַ יידיש-לעקציע וואָס איז געווען באַזונדערש שווער : פֿול מיט גראַמאַטיק און נייע ווערטער און אַ צאָל ! כ'האָב זיך געלייגט שלאָפֿן מיט אַ קאַפּ פֿול מיט פּללים², קאַניגאַציעס, דעקלינאַציעס, העברעזמען און סלאַוויזמען. האָט זיך מיר געחלומט³ אַזאַ חלום וואָס איך געדענק אים ביז היינט צו טאָג. אין חלום האַלט איך אַ רעדע אויף יידיש, אַ שיינע און אַ קלוגע – איך שטאַמל⁴ ניט, איך מאַך ניט קיין גרייזן⁵ און איך זוך ניט די ווערטער. זיי קומען אָן אַזוי גרינג, אַזוי שנעל, אַז אַפֿילו⁶ אין מיטן חלום ווונדער איך זיך אַז איך קען רעדן אַזוי שייין. אויף מאַרגן האָב איך זיך דערמאַנט דעם חלום, נאָר די ווערטער זיינען פֿאַרשווינדן מיט דער נאַכט. האָב איך אָנגעשריבן (מיט אַ גרויסן דאַנק פֿאַר יוסף פֿאַפּיערינקאו⁷, דער אויטאָר פֿונעם אַריגינאַל) דאָס ווייטערדיקע ליד :

1. KHOLEM rêve/dream 2. KLOLIM règles/rules 3. ...GEKHOLEMT j'ai rêvé/I dreamed 4. balbutie/stammer 5. erreurs/mistakes 6. AFILE même/even 7. YOYSEF... Joseph Papiernikov 8. MINIM genres/genders 9. ... YOYTSRES je m'emmêle les pinceaux/get all mixed up 10. je lutte/I struggle 11. LOSHN-KOYDESH hébreu/Hebrew 12. MOYEKH cerveau/brain 13. vite/fast 14. s'efforcer/make an effort 15. EMES vérité/truth 16. ...-Loshn yiddish (*lit.* langue maternelle/mother tongue).

נייע טאַשמעס¹ אויף יידיש רופן אַרויס רעאַקציע אין חסידישע² קרייזן

צום אידישן טעאטער, וועלכע האָט אָנגעמאַכט גרויסע חורבנות²⁰ אין אידישיקייט אין די משפּילישע²¹ לענדער, וווּ זיי האָבן זיך אַרײַנגעכאַפט. [...] סוף²² פֿעברואַר איז אָפּגעדרוקט געוואָרן אין דער צײַטונג דער אַז חסידישע רעאַקציע אויף דער נײַער רעקאָרדירונג פֿונעם חסידישן זינגער ליפּא שמעלצער, קײן עיך־דרע²³, אַ זאַמלונג לידער אויף יידיש און לשון־קודש²⁴, צום טײל רעקאָרדירט מיט דזשעז אָדער ראַק־און־ראַל אַראַנזשירונגען. דער אָנאַנס איז אונטערגעשריבן פֿונעם [...] ראָט פֿון חסידישע רבנים²⁵ אין וויליאַמסבורג²⁶. אינעם אָנאַנס שרײַבט מען אַז ס'איז אָסור²⁷ צו קויפֿן און זיך צוהערן צו דער טאַשמע. ליפּא שמעלצער, אַ סקווערער²⁸ חסיד²⁹, האָט זיך אין די לעצטע יאָרן אויסגעצײכנט מיט זײַנע אַריגינעלע יידישע לידער וועגן די חרדישע קרייזן. [...] [זײַן] מוזיק הערט מען אָפֿט אויף יידישע ראַדיאָ־פּראָגראַמען, און ער איז באַליבט ביים עולם³⁰. צי די דאָזיקע רעאַקציע וועט משפּיע זײַן³¹ אויף זײַן קאַריערע ווייסט מען דערווייל נישט. [...] אָבער ס'איז אַ סימן³² אַז אַזױנע נייע שאַפֿונגען אויף יידיש בײַ די חסידים ווערן נישט געשטיצט דורך דער גאַנצער קהילה³³, און וועט אָפֿשר³⁴ שטערן דעם חסידישן קינסטלער פֿון מאַרגן.

אינעם פֿאַרווערטס־נומער פֿונעם 13טן יאַנואַר 2006³, האָט אונדזער קאָרעספּאָנדענט, לײזער בורקאָ, באַשריבן אַ נייע ווידעאָ־טאַשמע, אַ געשעפֿט, וואָס צוויי פֿרומע ברידער פֿון מאַנסי⁴, יעקב⁵ און מענדל קירש, האָבן אַרויסגעגעבן. אַ געשעפֿט איז מסתּמא⁶ דער ערשטער כּמו־האַליווד־פֿילם אויף יידיש, וואָס שטאַמט פֿון דער חרדישער⁸ וועלט. אָבער כּאָטש די ברידער האָבן זיך באַמײט⁹, אַז דער פֿילם זאָל זײַן צוגעפּאַסט צו דער פֿרומער סבֿיבֿה¹⁰, האָבן זיך באַלד אָפּגעדרוקט אַנאַנימע אָנאַנסן אין די צוויי סאַטמאַרער¹¹ צײַטונגען, דער אַז¹² און דער בלאַט קעגן דעם פֿילם. אינעם נומער פֿון פֿ' טבֿת¹³, (דעם 20סטן יאַנואַר 2006) אינעם בלאַט פֿאַרנעמט אַ גאַנצע זײַט דער אָנאַנס (זע אויבן), וואָס הייבט זיך אָן מיט די ווערטער – „טײַערע אידן! מיר זענען אין אַ סכּנה¹⁴ פֿון אידישן טעאטער ח"ו (חס ושלום)¹⁵“, און ווייטער לײענט מען – „מיר מוזן דאָס באַקעמפֿן מיט די שאַרפֿסטע¹⁶ מיטלען! ווייל טאַמער וועלן מיר אַצינד שטיל זײַן וועלן מיר זיך דערזען אין טעאטער ח"ו“. עס ווערט פֿאַרקויפֿט אַ „אידישער“ טעאטער־ווידעאָ, מיטן נאָמען געשעפֿט, מיט אַ פֿאַלשן אָנשטעל¹⁷ פֿון „חינוך און מידות¹⁸“, וואָס אויסער דעם וואָס עס איז פֿול מיט טריפֿה־פּסול¹⁹, איז עס אַן עפֿענונג

1. cassettes 2. khsī'dishe hassidiques/Hasidic 3. 53 זע טעשע נומ' 4. Monsey, communauté hassidique (état de New York)/Hasidic community (upstate New York) 5. YANKEV 6. MISTOME sans doute/probably 7. KMOY pseudo- 8. khARE'YDISHER ultra-orthodoxe/strictly orthodox 9. se sont efforcés/made an effort 10. svIVE milieu 11. de Satmar (courant hassidique)/Satmar (Hasidic group) 12. דער ייד (les journaux hassidiques ne suivent pas les règles d'orthographe du YIVO/the Hasidic newspapers do not follow YIVO spelling) 13. KOF TEYVES le 20 tevet (la date selon le calendrier juif traditionnel)/20th Tevet (the date according to the traditional Jewish calendar) 14. SAKONE danger 15. khas VESHOLEM que Dieu nous en garde!/God forbid! 16. les plus forts/sharpest 17. faux-semblant/false pretense 18. khINEkh... MIDES éducation... vertus/education... virtues 19. TREYF-POSL idées interdites/forbidden notions 20. KHURBOYNES désastres/disasters 21. MASKI'LiShe ici éclairés, modernes/here enlightened, modern 22. SOF fin/at the end of 23. KEYNEYNORE que le mauvais œil en soit écarté/no evil eye 24. LOSHn-KOYDESH hébreu/Hebrew 25. ... RABONIM Conseil de rabbins hassidiques/Council of Hasidic rabbis 26. Williamsburg, quartier hassidique de Brooklyn/Hasidic district in Brooklyn 27. OSER interdit/forbidden 28. de Skver (courant hassidique)/Skver (Hasidic group) 29. KHOSID hassid/Hasid; plur. חסידים khsIDIM 30. OYLEM public 31. MASHPIE... influer/affect 32. SIMEN signe/sign 33. KEHILE communauté/community 34. EFSHER peut-être/perhaps.

איך וויל אַבאַנירן דעם פֿאַרווערטס

אַבאַנעמענט־פּרייזן : פֿאַראייניקטע שטאַטן¹ : איין יאָר – 36 דאָלאַר, האַלב יאָר – 21 דאָלאַר
איבער דער וועלט : ים־פּאַסט² : איין יאָר – 40 דאָלאַר, האַלב יאָר – 25 דאָלאַר, לופֿטפּאַסט³ : איין יאָר – 97 דאָלאַר

נאָמען :
אַדרעס :
קרעדיט־קאַרטע־נומער :
אויסגאַנג־דאַטע :

The Yiddish Forward, 45 E 33rd Street New York, NY 10016 USA שיקט דאָס צעטל אויפֿן אַדרעס :
בליצפּאַסט־אַדרעס : faivus@Yiddish.Forward.com
1. Etats-Unis/United States 2. YAM-... poste maritime/surface mail 3. poste aérienne/airmail 4. expiration.

איטשע גאלדבערגס עסייען – צוויי

פון שמחה² סימכאוויטש (טאָראַנטאַ, קאַנאַדע)

מיט צוויי יאָר צוריק האָט די זשיטלאָווסקי־פּונדאַציע, און אַ ריי אַנדערע ייִדיש־וועלטלעכע³ אָרגאַניזאַציעס אין ניו־יאָרק, אָפּגעצייכנט⁴ אויף אַ פֿייערלעכן אָפּן⁵ דאָס הונדערטסטע געבוירן־יאָר פֿון באַקאַנטן שרייבער, דערצייער⁶ און ייִדיש־טוער⁷ איטשע גאלדבערג. פֿון זיינע יונגע יאָרן אָן איז איטשע גאלדבערג אַרײַנגעטאָן אין עבֿודת־ייִדיש⁸, ווי אַ לערער אין די קאַנאַדע און אין די פֿאַראייניקטע שטאַטן, מחבר⁹ פֿון לערן־ביכער און אַנטאַלאָגיעס און דירעקטאָר פֿון

דער זשיטלאָווסקי־פּונדאַציע פֿאַר ייִדישער דערציִונג. די ליטעראַרישע צייטשריפֿט *ייִדישע קולטור*, וואָס איטשע גאלדבערג רעדאַקטירט¹⁰ שוין איבער דרייסיק יאָר, האָט ער פֿאַרוואַנדלט¹¹ אין אַן ערנסטער טריבונע, וווּ עס דרוקן זיך סײַ אָנערקענטע שרייבער און סײַ נייע טאַלאַנטן. אין יעדן נומער פֿון דעם זשורנאַל איז איטשע פֿאַרטראַטן¹² מיט תּוכיכע¹³ קאַמענטאַרן איבער אַקטועלע

ייִדיש־קולטורעלע און געזעלשאַפֿטלעכע ענינים¹⁴ און אָפֿט אויך מיט אַרטיקלען און עסייען וועגן שרייבער, ביכער און ייִדישע פּראָבלעמען. אַ טייל פֿון אַט די שריפֿטן זײַנען בשעתו¹⁵ אינגעזאַמלט געוואָרן אין אַ פֿאַרנעמיק¹⁶ בוך מיטן נאָמען *עסייען* (ניו־יאָרק, 1981).

הײַנאַר, מיט אַ פֿערטל יאָרהונדערט שפעטער, איז אַרויס אַ נייער באַנד פֿון איטשע גאלדבערגס שריפֿטן, דאָס בוך *עסייען – צוויי* (ניו־יאָרק, 2006). דאָס נייע בוך, אַזוי ווי דאָס פֿריערדיקע, איז איין גרויסער שיר־השירים¹⁷

צום ייִדישן לשון¹⁸ און איר ליטעראַטור. [...] ייִדיש איז דער ווונדערלעכער קאַנצענטראַט פֿון אונדזער פֿאַלקישער דערפֿאַרונג¹⁹, די לאַנדשאַפֿט פֿון דער פֿאַלקישער נשמה²⁰. [...]

די ייִדישע ליטעראַטור איז, לויט²¹ איטשע גאלדבערג, דורכגענומען²² מיט די אַלט־ייִדישע מידות²³ און ווערטן פֿון אַהבָה²⁴, רחמים²⁵ און בטחון²⁶. די אַהבָה, ליבשאַפֿט צום אייגענעם פֿאַלק, איז געפֿאַרט²⁷, ווי בײַ די נביאים²⁸, מיט מוסר²⁹ און שטראַפֿריידי³⁰, כּדי³¹ צו פֿאַרבעסערן און פֿאַרשענערן דאָס פֿאַלקסלעבן ;

און דער בטחון איז פֿאַרוואַרצלט³² אין אַן אָפּטימיזם, אַז ניט קוקנדיק³³ אויף דעם הערשנדיקן רישעות³⁴, קאָן מען די וועלט מתקן זײַן³⁵ און פֿאַרקערעווען³⁶ צום גוטן. רחמים איז „דער ניגון פֿון דער ייִדישער ליטעראַטור, דאָס עטישע ראָד, וואָס באַוועגט זי, דער מאַראַלישער שאַטן, וואָס באַגלייט זי כּסדר³⁷...“ [...]

[נאָך דעם] קומען אַ ריי עסייען וועגן די

ראשונים³⁸, די קלאַסיקער, און די וואָס זײַנען געקומען נאָך זיי, וואָס באַשטעטיקן³⁹ די געדאַנקען פֿון מחבר. מענדעלע מוכר־ספֿרימס⁴⁰ סאַטירע איז געווען אַ באַפֿרייערישע⁴¹ און היילנדיקע און אין דער זעלבער צײַט אַ יצירה⁴² פֿון הויכער ליטעראַרישער קוואַליטעט. מענדעלע האָט אויך דערהויבן און אַרומגערייניקט דאָס פֿאַלקס־לשון און געשאַפֿן דעם נוסח⁴³ פֿון לירישן רעאַליזם, וואָס דאַמינירט אין דער ייִדישער ליטעראַטור.

שלום־עליכמס⁴⁴ הומאַר, ווי מענדעלעס סאַטירע, [...] האָט אַרויסגעברענגט די טראַגיק פֿון ייִדישן לעבן אָבער ניט דערפֿירט צו קיין ייאוש⁴⁵ אָדער אָפּהענטיקייט⁴⁶.

פֿאַרקערט, שלום־עליכמס פֿאַרשוניען⁴⁷ זײַנען ניט פּאַסיוו, זיי ראַנגלען זיך⁴⁸ מיט די אומשטאַנדן⁴⁹ פֿון זייער ביטערן לעבן און גיבן ניט אויף⁵⁰ די האַפֿענונג אויף בעסערע צײַטן און אַ בעסערער וועלט. אויך פּרץ⁵¹, דער אַממיינסטן מאַדערנער שרייבער פֿון די קלאַסיקער, האָט געהאַלטן, אַז ליטעראַטור

7 דאַרף ניט בלויז אָפּשפיגלען דאָס לעבן פֿון פֿאַלק, נאָר עס העלפֿן געשטאַלטן⁵². פּרץ האָט גערופֿן אַרויסצוגיין פֿון געטאָ, אָבער מיט אַן אייגן פּנים⁵³, אויפֿן ייִדישן וועג צום אוניווערסאַלן, ווייל „יעדע שפֿערישקייט, וואָס איז טיף נאַציאָנאַל, ווערט במילא⁵⁴ טיף אוניווערסאַל“ [...]

אויך בײַ אַנדערע שרייבער געפֿינט אויס דער מחבר די גרונטשטריכן⁵⁵ פֿון ייִדישן רחמים און בטחון. אַזוי בײַ מאַנגערן, וואָס שטרעבט⁵⁶ דורך געליטערטן⁵⁷ טרויער צו דערגיין צו דער בלאַער האַפֿענונג פֿון

[סוף זײַט 8]

1. Essais - II/Essays - II (N.Y. 2006, ייִדישע קולטור) 2. SIMKHE 3. laïques/secular 4. marqué/marked 5. ... OYFN d'une manière solennelle/in solemn fashion 6. éducateur/educator 7. militant/activist 8. AVOYDES... activités autour du yiddish/work in favor of Yiddish 9. MEKHABER auteur/author 10. est rédacteur en chef/is editor-in-chief 11. transformé/transformed 12. représenté/represented 13. TO'KHIKE de fond/substantial 14. ... INYONIM sujets de société/social issues 15. BESHAYTE à l'époque/at that time 16. volumineux/thick 17. SHIR(H)ASHIRIM Cantique des Cantiques/Song of Songs 18. LOSHAN langue/language 19. expérience 20. NESHOME âme/soul 21. selon/according to 22. imprégné/permeated 23. MIDES qualités/virtues 24. A'AVE amour/love 25. RAKHMIM miséricorde/mercy 26. BITOKHN foi/faith 27. s'accompagne/is accompanied 28. NEVIIM prophètes/prophets 29. MUSER morale/moral lessons 30. réprimande/reproof 31. KEDE'Y afin de/so that 32. enraciné/rooted 33. malgré/despite 34. RISHES malveillance/malice 35. MESAKN... améliorer/improve 36. orienter/turn 37. KESEYDER en permanence/constantly 38. RESHOYNIM premiers/early (writers) 39. confirmé/confirm 40. MENDELE MOYKHER-SFORIMS de/of Mendele 41. libérateur/liberating 42. YETSIRE création 43. NUSEKH style 44. SHOLEM ALEYKHEMS de/of Sholem Aleykhem 45. YIESH désespoir/despair 46. impuissance/helplessness 47. personnages/characters 48. luttent/struggle 49. conditions 50. ne renoncent pas/do not give up 51. PERETS 52. former/shape 53. PONEM visage/face 54. BEMEYLE forcément/necessarily 55. traits principaux/basic features 56. aspire/strives 57. sublimé/sublimated

דאָס לייענען. עס איז אַ גייסטריכער צושטייער⁶⁹ צו דער יידישער ליטעראַטור-קריטיק און מחשבה⁷⁰ פֿון דעם 102-ייעריקן נעסטאַר⁷¹ פֿון וועלטלעכער יידישקייט אין אַמעריקע.

58. GEULE salut/salvation 59. GOYRL destin/fate 60. Union soviétique/Soviet Union 61. MO'YREDIKE effayants/terrifying 62. REMOZIM allusions, sing. רמז REMEZ 63. ont tenté/tried 64. MATSLIEKh... ont réussi/succeeded 65. liens/links 66. OVER passé/past 67. reliure/binding 68. OYSYES lettres/letters 69. riche contribution spirituelle/spiritual contribution 70. MAKHSHOVE pensée/thought 71. doyen/dean.

קולטור- און לערן-אינסטיטוציעס, ווי אויך אַרעסטן פֿון יידישע שרייבער און טוער. [...] פֿירנדיקע יידישע שרייבער [האַבן] געשאַפֿן אין אַט די מוראדיקע⁶¹ יאָרן ווערק פֿון גרויסן נאַציאָנאַלן באַטייט. זיי האָבן אויף איין אַפֿן אַדער אַן אַנדערן, דורך רמזים⁶², אַלעגאָריעס און היסטאָרישע אַלוזיעס זיך געסטאַרעט⁶³ און גאָר אַפֿט מצליח געווען⁶⁴ ניט צו פֿאַרלירן די פֿאַרבינדונגס-פֿעדעם⁶⁵ מיטן פֿאַלק און זיין עבר⁶⁶. [...]

דאָס בוך עטייען – עיני – איז שוין אַרויסגעגעבן, אין האַרטן איינבונד⁶⁷ און מיט פֿאַרגרעסערטע אותיות⁶⁸, וואָס פֿאַרלייכטערן

גאולה⁵⁸. און אַזוי ביי סוצקעווערן, וואָס דערקלערט אין אַ ליד געשריבן אין ווילנער געטאָ אין 1943: „אין לעצטן גורל⁵⁹ זעטיק מיך מיט גלויבן/אַז מאָרגן וועלן זיבן זונען אויפֿגיין אין אַ טרער.“ [...] איטשע גאַלדבערג שטעלט זיך באַזונדער אַפֿ אין אַ לענגערן עסיי אויף דעם נאַציאָנאַלן כאַראַקטער פֿון דער יידישער ליטעראַטור און פֿון ראַטן-פֿאַרבאַנד⁶⁰ אין די דרייסיקער יאָרן פֿון פֿאַריקן יאָרהונדערט. שוין דעמאָלט האָבן זיך אָנגעהויבן די ליקווידאַציעס פֿון יידישע שולן,

פֿריער פֿטור צו ווערן²² פֿון דער מאַמעס גרינג פעקעלע, וואָס האָט אָבער אויסגעניצט די ערשטע געלעגנהייט²³ – דאָס ערשטע מיידעלע – צו דערליידיקן²⁴ די זאָך, אַז קיינער זאָל ניט זען און ער זאָל זיך ווייטער ניט דאַרפֿן שעמען. איך האָב אויך אַ חשד²⁵, אַז אָן דער דאָזיקער מתנה האָט זיך דעם יונגן סאָלדאַטס מזל²⁶ אין פֿראַנקרייך גאָר גיך אויסגעשעפט²⁷... און וואָס עס איז געוואָרן מיט דער מיצווה האָט די מאַמע מסתאמ²⁸ קיין מאָל ניט פֿאַרשאַטען... און איך האָב געקוקט אויף די באַטייליקטע²⁹ אין טעלעוויזיע, וואָס זענען גיך אַריבער צו אַן אַנדער טעמע, און אַפֿילו³⁰ ניט פֿאַרשאַטען אַז דאָס האָבן זיי געהערט אַ יידישע מעשה.

געווען לעבן בעקעריי אין איר ברעגים-דערפֿל¹¹, ווען ס'איז איר אַקעגנגעקומען דער ערשטער אַמעריקאַנער סאָלדאַט, אַ נאָר וואָס אָנגעקומענער אויף דער קאַנטינענטאַלער יבשה¹², און זיך צו איר געוואָנדן¹³, דערציילט אַז די מאַמע האָט אים מיטגעגעבן אין אַמעריקע אַ מתנה¹⁴ פֿאַר אַ פֿראַנצייזיש מיידל, וואָס ער דאַרף איבערגעבן זייענדיק שוין אין לאַנד דאָ... וויל ער די מתנה איר געבן. האָט זי דאָס קליינטשיקע פעקעלע אויפֿגעפֿענט און געפֿונען אַזאַ געשטיקט טאַשנטיכל¹⁵ – און דאָס טאַשנטיכל האָט די דערציילערין ביז היינט – דאָס הייסט,

אין דער אמתן¹⁶ האָט זי עס געגעבן אין מוזיי אַרײַן, ווײל העט שפּעטער¹⁷, ווען זי האָט דאָס ערשטע מאָל דערציילט די

מע האָט, פֿאַרשטייט זיך, געוויזן און געהערט אַ סך גבֿית-עדות¹⁸ וועגן

מעשה, האָט מען איר געגעבן צו פֿאַרשטיין, אַז ס'איז אַ רירנדיקע זאָך – זאָלן אויך אַנדערע זען און ווערן געריירט! בין איך טאַקע געווען געריירט: איך האָב זיך באַלד פֿאַרגעשטעלט די קלוגע מאַמע, וואָס האָט מיט דעם מיטל געמאַכט דעם זון פֿאַר אַ שליח-מיצווה¹⁸, ער זאָל בשלום אַריבער¹⁹... וואָס מער האָט זי געקענט טאָן אים צו באַשיצן²⁰? איך האָב זיך פֿאַרגעשטעלט דעם געטרייען זון וואָס האָט זיך ניט דערוועגט²¹

די פּאַסירונגען – און ווי ביי אַלע וואָגיקע ענינים⁶ פֿון אַ מאָל, ווערן די עדות⁷ וואָס אַ יאָר⁸ יינגער ... ד"ה⁹ – מע דאַרף צוקומען צו מענטשן וואָס האָבן איבערגעלעבט די זאַכן אין גאָר יונגע יאָרן, ווײל – ווער עס איז דעמאָלט געווען פֿון די עלטערע איז היינט געוויינטלעך שוין נישטאַ. האָט אַ יונג מיידעלע דערציילט – פֿאַרשטייט זיך, אויך זי איז היינט מיט זעכציק יאָר עלטער – אַ רירנדיק מעשהלע¹⁰: ווי זי איז

דער יידישער טעם-טעם
אַ פּעריאָדיש בלעטל פֿאַר יידיש-לערנערס

דער יידישער טעם-טעם איז אַ פּובליקאַציע פֿון דעם פּאַריזער יידיש-צענטער – מעדעם-ביבליאָטעק

אין דעם נומער האָבן מיטגעאַרבעט וועראַניקאַ, יצחק, מאַרי, מאַרינאַ, נאַטאַליאַ, עוולין, רובי.

DER YIDISHER TAMTAM
Maison de la culture yiddish
Bibliothèque Medem
18, passage Saint-Pierre Amelot
75011 Paris
Tél. : 01 47 00 14 00
Fax : 01 47 00 14 47
tamtam@yiddishweb.com
מע קען אויך לייענען דעם יידישן טעם-טעם
www.yiddishweb.com אַרײַן אינטערנעץ

1. MAYSE histoire/story 2. débarquement/landing 3. BESHa's pendant/during 4. MILKHOME guerre/war 5. GVIES-E'YDESN témoignages/testimonies 6. ... INYONIM sujets sérieux/weighty matters 7. EYDES témoins/witnesses 8. d'année en année/year by year 9. דאָס הייסט 10. ... MA'YSELe histoire émouvante/moving story 11. ...YAM... village côtier/seaside village 12. YABOSHE terre ferme/mainland 13. s'est adressé/spoke 14. MATONE cadeau/gift 15. mouchoir brodé/embroidered handkerchief 16. ... E'MESN en vérité/in fact 17. bien plus tard/much later 18. sheliekH-MITSVE personne en route pour accomplir une bonne action et, de ce fait, supposée protégée contre tout danger/a person who sets out to do a good deed is said to be protected from danger 19. BESHOLEM ... arriver sain et sauf/arrive safe and sound 20. protéger/protect 21. n'a pas osé/didn't dare 22. POTER ... se débarrasser/get rid of 23. occasion/opportunity 24. accomplir/take care of 25. khshAD soupçon/suspicion 26. MAZL chance/luck 27. tari/ran out 28. probablement/probably 29. participants 30. AFILE même/even.